

ká Británie a Nizozemí) a zásada monokulturní společnosti (o to usiluje Francie). V souvislosti s rozuzlením krajně nebezpečné rivality tzv. prvního a druhého světa se do popředí politického zájmu posunul rivalitní potenciál světa třetího. Jde zejména o renesanci ortodoxního islámu, jehož šíitská verze v Iránu představuje zvláštní typ společenského uspořádání. Na Dálném východě je to konfuciánská tradice, která umožňuje kombinaci autoritativních režimů s mimořádnou dynamikou ekonomického růstu na podkladě tržních vztahů. Pro naši část Evropy je nejdůležitější, jakou civilizační orientaci zaujmou pravoslavné národy, a to nejen v bývalém Sovětském svazu, ale i na Balkáně. Zda „východní hranice výskytu barokních kostelů“, jak to definoval jeden francouzský komentátor, bude nadále hranicí civilizační, či zda se konečně podaří překlenout dualismus Říma a Byzance, který sovětský pokus o sociální inženýrství podstatně prohloubil.

Profesor Pavlíček z Právnické fakulty vysvětlil, jak je koncepce lidských práv obsažena

v současné ústavě České republiky a načrtl okruh povinností z této koncepce vyplývající.

Dr. Skála z Ústavu státu a práva AV ČR podal přehled různých teoretických koncepcí lidských práv. V jejich historickém vývoji spatřuje čtyři fáze: nejprve šlo o práva politická, pak o práva sociální, v další fázi se zdůrazňují práva skupinová (národnostní, náboženské apod.) a v poslední době přicházejí v úvahu práva specifických skupin, která se nějakým způsobem odchyľují od běžného standardu.

Profesor Zdeněk Dittrich z Univerzity v Utrechtu poskytl plastický obraz sociálně kulturní plurality, která vznikla v Nizozemí v důsledku přistěhovalectví z bývalých nizozemských kolonií a dalších imigrantů z třetího světa.

Další zájemci o spolupráci jsou vítáni. Sdělení v tomto směru adresujte na Středisko pro výzkum sociální plurality při Filozofickém ústavu AV ČR, Jilská 1, 110 00 Praha 1.

Juroslav Krejčí

Na oslavu fotografií Jindřicha Štreita a na obranu sociologie

Texty v katalogích k výstavám Jindřicha Štreita zdůrazňují filozofický obsah jeho fotografií – „úhrnnost“ jeho pohledu. Ano, ano, jen docela povrchní pozorovatel se může domnívat, že Štreitovy fotografie jsou reportážní, že za nimi nestojí kompaktní životní postoj a filozofická výpověď autora. Někteří z pisatelů však jako by tuto vlastnost Štreitových fotografií kladli do protikladu s jejich hodnotou sociologickou. Podle jejich názoru nepatří Štreit k fotografům „soustředujícím se na určitý sociální jev nebo na nějaký aspekt společenského bytí“. V tom už bych nesouhlasila, velikost Štreitova fotografování vidím právě v tom, že onen „úhrnný“ životní postoj váže na přesné snímání určitých sociálních jevů a na některé aspekty společenského bytí.

Jde asi o nedorozumění. V tom, co je vlastně sociologie. A tu se dostávám k její obraně: Sociologie není sociografie, není to věda *popisující* sociální skutečnosti. Sociologie není ani výzkum veřejného mínění, jak nám ji snad prezentují novináři. Sociologie je krásná

sestra filozofie. Můj kolega Petrusek nedávno ve své knížce napsal, že „sociální problémy hodně tohoto jména nesou obrovitý, hlubinný všelidský rozměr“. Sociologie tu mluví o kulturních univerzáliích, o sociokulturních či jindy antropologických konstantách. To znamená, že cílem sociologie nemůže být popisovat prostě chování lidí. Jejím zájmem a cílem je *prostřednictvím konkrétního poznávání* kriticky reflektovat místo člověka ve světě.

Nedělá totéž Jindřich Štreit? Jsem přesvědčena, že dělá docela přesně totéž. Stejně jako sociolog vychází z konkrétních sociálních situací. Jeho kamera nezná ony umělecké fínty mlh, prolínání obrazu, princip koláže, nezná ani barvu, nepomáhá si názvy – prvky, které mají pomoci sdělit náladu a názorové pozadí fotografie. V prvním plánu Štreitova snímkování je holé konstatování sociální reality: jistě nás napadnou televizní přijímače, typizovaná novostavba prodejny smíšeného zboží, brambory putující v obchodním balení do vesnické „bytovky“, zabíjačka před panelákem, umělé hmoty kam oko pohlédne, ženy v pracovních situacích mužů, „trenýrky“ jako univerzální letní domácí úbor „moderních“ mužů. To

všechno jsou motivy, které se na Štreitových snímcích opakují tak často, že je nutno je uznat jako konkrétní indikátory něčeho obecnějšího a zásadnějšího. Ve jmenovaných příkladech je tím společným jmenovatelem smutný fakt „splývání životního způsobu města a venkova“, či otázka sociálních důsledků civilizace vůbec. A tu jde o věc vážných kořenů a důsledků, o tom jistě nikdo nepochybuje: co vlastně způsobuje přitažlivost městských předmětů, způsobu bydlení, městského odívání a chování pro venkovské lidi? Je s nimi člověk šťastnější? Ale zase dál: nedůslednost a někdy i pitoresknost v přejímání městských vzorů upozorňuje naopak na hodnotu sociokulturních konstant venkova.

Stejně jako na tomto příkladu (vztah město – venkov) bychom mohli najít ve Štreitově práci řadu jiných konkrétních sociologických témat se závažným filozofickým jádrem: slabost a sláva církve u nás, nestvůrná tichá militarizace národa, nesmyslná industrializace zemědělské výroby, marný pokus o praní mozků v nespočítaných školeních... O mnoho bychom se připravovali, kdybychom se při prohlídce Štreitových výstav nechali unášet jenom tím pocitem „autenticity“ či „existenciální“ a kdybychom se báli věci pojmenovat po způsobu sociologů. Filozofické sdělení Štreitových obrázků je tak silné, že nás stejně nemine.

Myslím si dokonce, že, chápeme-li sociologii správně, mohli bychom Jindřicha Štreita brát jako vynikajícího spontánního sociologa. Je tedy Jindřich Štreit sociologem? Myslím, že jej přece není možné do stavu vědců přijmout.

V tomto ohledu má totiž některé slabosti. Je to přece jen umělec – nedostává se mu, bohudíky, vědecké nesmiřitelné objektivity. Právě to patří v mých očích k výšinám jeho tvorby. Na prvním místě je zde jeho *šetrnost* vůči lidem. Ať mi nikdo neříká, že by fotograf, hledající atrakci, nenašel v Sovinci situace dramatické či naturalistické. Jistě, nezapomínám, že pan Štreit je součástí sovinecké komunity a ta jej při zveřejňování snímků kontroluje. Ale, na druhé straně, kdyby měl fotograf takový zájem a záměr, což by si nenašel cestu? Za druhé si všimněme, jak je Jindřich Štreit milosrdný k ženám – v tom je světlým opakem Milana Kundery či Vladimíra Párala. A také – jeho kamera nechce vidět

utrpení zvířat (nevýraznou výjimku jsem zahlédla v katalogu z Chebu). Podívejme se, jak jsou psi a jiná zvířata v Sovinci šťastní, kéž by tomu tak bylo ve skutečnosti! Obávám se však, že tomu tak v realitě není, že i v tom se projevuje ona vznešená neobjektivnost Štreitovy kamery: Jindřich Štreit je příliš rytířem, než aby na svých snímcích předváděl nešťastné tvory, (ať už jde o ženy nebo o zvířata). Tohoto fotografa lze charakterizovat mnoha způsoby, jenom ne jako tzv. nemilosrdného kritika.

A ještě v něčem spatřuji slávu jeho fotografování a jeho výběru snímků pro výstavy: je to téměř viktoriánská přísnost, tabuizující tzv. choulostivá témata erotického zabarvení. Věřím, že i tady by se v kontrole spoluobčanů našla skulina, kdyby o to šlo. Ale Štreit prezentuje vztahy mezi muži a ženami s čistotou venkovské prózy minulého století. Jak bychom se z toho dnes neradovali?

Dovolte mi, jako sociologovi, který je zvyklý myslet na životní konkrétnosti, abych závěrem obrátila pozornost na prostředí, v němž autor žije, fotografuje a působí: Život uprostřed obyvatel Sovince přinesl panu Štreitovi nakonec národní i mezinárodní slávu. Nikdo z nás však nemůže pomyslet na to, že takový vývoj mohl Jindřich Štreit tušit, když se rozhodl stát se učitelem v sovinecké malotřídce, když se na vesnici usadil a zvolil si způsob života, který bývá na Západě označován jako alternativní.

Jeho životní volba byla volba obtížnější varianty – šel do *znevýhodněných a znevýhodňujících* podmínek. Bylo by však velice zjednodušující hodnotit to jenom jako čin odporující orientaci minulého režimu, jako čin odporu vůči totalitě. Šlo o rozhodnutí, které je právě z oboru oněch „sociokulturních konstant“, o nichž tu byla řeč. Bylo to rozhodnutí tak univerzálního dosahu, že je neméně výmluvné a kritické i vzhledem k dnešnímu vývoji. Štreitovo působení v handicapovaných podmínkách, v historicky, sociálně i jinak znevýhodněném kraji, je totiž pravým opakem současné orientace na lidskou úspěšnost, na soutěž mezi zdatnými a méně schopnými, na ekonomickou aktivitu za každou cenu.

Hana Librová

